

УДК 378.04:61

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-4\(224\)-45-49](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-4(224)-45-49)

КАЧАЙЛО КОСТЯНТИН ВОЛОДИМИРОВИЧ,

аспірант кафедри педагогіки і психології управління

соціальними системами ім. акад. І. А. Зязюна,

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна

Kostiantyn Kachailo,

PhD Student at the Department of Pedagogy and Psychology of Social Systems Management

by Acad. I. A. Ziaziun, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine

E-mail: kos.kachailo@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-0847-9785>

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

А Розкрито значення особистісно-орієнтованого підходу у процесі формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів; особистісно-орієнтований підхід визначено як педагогічну стратегію, що передбачає розвиток комунікативних навичок з урахуванням індивідуальних особливостей кожного студента-медика, його потреб, здібностей, мотивів і ціннісних орієнтацій; проаналізовано основні аспекти впровадження даного підходу в освітній процес закладів вищої медичної освіти (індивідуалізація навчання, розвиток емоційного інтелекту, формування ціннісного ставлення до пацієнта, використання активних методів навчання, рефлексія і саморозвиток). Зроблено акцент на важливості розвитку емоційного інтелекту, морально-етичних якостей і рефлексивної здатності студентів-медиків; розглянуто ефективні методи навчання, що реалізують особистісно-орієнтований підхід (інтерактивні методи навчання, рольові ігри, тренінги, моделювання комунікативних ситуацій). Доведено важливість використання цифрових освітніх ресурсів і платформ для здійснення рефлексивного аналізу ситуацій ділового спілкування за допомогою відеореєстрів, блогів, електронних щоденників тощо.

Ключові слова: особистісно-орієнтований підхід; культура ділового спілкування; майбутні лікарі; комунікативна компетентність; емоційний інтелект

A PERSONALITY-ORIENTED APPROACH TO FORMING A CULTURE OF BUSINESS COMMUNICATION AMONG FUTURE DOCTORS IN HIGHER MEDICAL EDUCATION INSTITUTIONS

С The significance of a personality-oriented approach in the formation of a culture of business communication among future doctors is substantiated. This approach is defined as a pedagogical strategy aimed at developing communication skills while considering each medical student's characteristics, including their needs, abilities, motives, and value orientations. The key aspects of implementing this approach in the educational process of higher medical education institutions are analyzed, including: individualized learning; the development of emotional intelligence; the cultivation of a value-based attitude towards the patient, centered on humanism, compassion, professional ethics, empathy, altruism and readiness for self-sacrifice, respectful communication; the use of active learning methods; reflection and self-development. Emphasis is placed on the importance of developing emotional intelligence, moral and ethical qualities, and reflective capacity in medical students. Effective teaching methods that support the implementation of a personality-oriented approach are discussed, including interactive teaching methods, role-playing games, trainings, modeling of communicative situations. An example of a reflective analysis template for future doctors is provided, which can be used in Google Forms, Microsoft Forms, or as a text document. The use of digital educational resources and platforms for conducting reflective analysis of business communication situations through video cases, blogs, electronic diaries is also justified.

Keywords: personality-oriented approach; culture of business communication; future doctors; communicative competence; emotional intelligence

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. У Законі України «Про освіту» освітній процес визначається як «система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей» [2]. «Формування особистості професіонала за своєю сутністю і змістом є процесом набуття історичного, професійного досвіду, досвіду поведінки і життєдіяльності, а його результативність співвідноситься з рівнем компетентності» [15, с. 308]. Сучасні

вимоги до медичних працівників виходять за межі суто професійної компетентності й охоплюють високий рівень культури ділового спілкування. Ефективна комунікація між лікарем і пацієнтом, а також у медичному колективі є ключовим чинником якості надання медичної допомоги. У зв'язку з цим особливого значення у підготовці майбутніх лікарів набуває особистісно-орієнтований підхід, що є одним із найперспективніших у формуванні ключових компетентностей майбутніх фахівців, зокрема формуванні культури ділового спілкування.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій, на які спирається автор. Автори І. Гуменна, О. Кінаш, О. Колодницька, М. Лісовий, В. Мікаєлян, Х. Мочернюк, О. Олещук, Ю. Остраус, О. Шевчук, Т. Шевчук у своїх наукових працях висвітлюють широке коло питань, пов'язаних із комунікаціями, комунікативною культурою, комунікативною компетентністю майбутніх лікарів.

Роль особистісно-орієнтованого навчання у підготовці майбутніх фахівців розглядали В. Андрущенко, Н. Лівійська, Б. Корольова та ін. [8], Л. Благодаренко, Г. Грищенко, М. Шут [1], І. Прокопенко, В. Євдокимова [11], І. Мазайкіна [5], Н. Муранова [7], В. Рибалка [12], Ю. Руденко [14], О. Пехота [9], Н. Письменна [10], Т. Хлебнікова, Н. Ничкало, Р. Черновол-Ткаченко, І. Прокопенко та ін. [15; 16], С. Яценко [18].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Не зважаючи на наявність загальноприйнятих стандартів комунікативної підготовки в медичних закладах вищої освіти, залишається проблема недостатньої індивідуалізації освітнього процесу. У практиці медичної освіти особистісно-орієнтований підхід часто не реалізується системно, особливо в аспекті розвитку комунікативної культури, тому проблема формування культури ділового спілкування у майбутніх лікарів на засадах особистісно-орієнтованого підходу залишається невирішеною як на практичному, так і на теоретичному рівні.

Мета статті: обґрунтувати теоретичні засади застосування особистісно-орієнтованого підходу в процесі формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів та розглянути основні аспекти його впровадження в освітній процес закладів вищої медичної освіти.

Викладення основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Під культурою ділового спілкування розуміють високу комунікативну культуру, тобто мистецтво говорити і слухати; вміння об'єктивно сприймати і правильно розуміти партнера; уміння будувати стосунки з будь-яким партнером, досягати ефективної взаємодії на основі взаємних інтересів. «Комунікативна культура є сукупністю професійних якостей, моральних цінностей і комунікативних умінь майбутнього лікаря» [3, с. 74].

Формування культури ділового спілкування у майбутніх лікарів у закладах вищої медичної освіти є важливим аспектом професійної підготовки, оскільки комунікація з пацієнтами, колегами та іншими медичними працівниками виступає важливим складником успішної лікарської практики, й особлива роль у цьому процесі належить особистісно-орієнтованому підходу. За визначенням Т. Муранової, «особистісно-орієнтований підхід дає можливість виявити особистісні результати освітньої діяльності, які в словниковій літературі окреслено як систему ціннісних відносин учнів до себе, інших учасників освітнього процесу, до самого освітнього процесу і його результатів» [7, с. 222].

Як зауважує Т. Хлебнікова, «особистісно зорієнтований освітній процес – це системна побудова взаємозв'язку процесів навчання, розвитку й учіння» [15, с. 310]. На переконання І. Мазайкіної, особистісно-орієнтований підхід

впливає на всі компоненти системи освіти: освітні та виховні цілі навчання; зміст освіти; технології, методи й прийоми навчання [5]. Погоджуємося з Ю. Руденко, що «центром особистісно-орієнтованого підходу є особистість студента, його самобутність, самоцінність. Він допомагає майбутньому фахівцю в становленні його суб'єктивності, культурної ідентифікації, соціалізації та життєвого самовизначення» [14, с. 287].

Особистісно-орієнтований підхід у формуванні культури ділового спілкування майбутніх лікарів – це педагогічна стратегія, яка передбачає розвиток комунікативних навичок з урахуванням індивідуальних особливостей кожного студента-медика, його потреб, здібностей, мотивів і ціннісних орієнтацій. Його сутність полягає у спрямованості на розвиток особистості студента, урахування його індивідуальних особливостей, формування внутрішньої мотивації до навчання та професійного зростання. На думку Ю. Руденко, «особистісно-орієнтований підхід поєднує виховання та освіту в єдиний процес допомоги, підтримки, соціально-педагогічного захисту, розвитку особистості, підготовки її до життєтворчості» [там само, с. 287]. Такий підхід особливо важливий у медичній сфері, де ефективне ділове спілкування напряму впливає на якість надання медичної допомоги, рівень довіри між лікарем і пацієнтом, а також на стосунки між колегами.

Основними аспектами впровадження особистісно-орієнтованого підходу в освітній процес закладів вищої медичної освіти виступають: індивідуалізація навчання, розвиток емоційного інтелекту, формування ціннісного ставлення до пацієнта.

Розглянемо докладніше кожний із цих аспектів:

1. Індивідуалізація навчання передбачає врахування психологічних та емоційних особливостей студентів-медиків при формуванні в них комунікативної компетентності, що у свою чергу, потребує добору таких методів і форм навчання, що відповідають рівню розвитку, життєвому досвіду та стилю комунікації кожного студента.

2. Розвиток емоційного інтелекту: особистісно-орієнтований підхід сприяє формуванню здатності розпізнавати емоції інших людей, співпереживати, ефективно реагувати на стресові ситуації – все це критично важливе для професійного спілкування лікаря. З огляду на специфіку професійної діяльності медичних працівників, навчальні стратегії повинні сприяти не лише засвоєнню теоретичних знань, а й розвитку емоційного інтелекту, емпатії, навичок конструктивного діалогу та рефлексії.

3. Формування ціннісного ставлення до пацієнта: культура ділового спілкування включає не лише володіння мовленнєвими нормами, а й етику, повагу до гідності людини, толерантність – що повинно формуватись на основі особистісного прикладу викладача та середовища взаємоповаги.

Ціннісне ставлення до пацієнта є одним з основоположних складників професійної культури майбутнього лікаря, що ґрунтується на гуманістичних ідеалах медицини, етичних принципах взаємодії з людиною, яка перебуває у стані фізичної чи психологічної вразливості. Формування такого ставлення в умовах вищої медичної освіти передбачає

цілеспрямований педагогічний вплив на мотиваційну, емоційну, поведінкову сфери особистості студента. Основними компонентами ціннісного ставлення до пацієнтів є гуманізм і милосердя, професійна етика, емпатія, альтруїзм і готовність до самопожертви, поважливе спілкування.

Гуманізм і милосердя – визнання унікальності кожного пацієнта, повага до його гідності, внутрішнього світу, прав і свобод. Емоційні компетенції можуть зменшити комунікаційні бар'єри у відносинах лікар – пацієнт. «Розуміння та увага до емоційних станів лікаря та пацієнта можуть покращити якість об'єктивних і суб'єктивних обстежень» [4, с. 84].

Професійна етика – дотримання принципу конфіденційності, інформованої згоди, медичної таємниці, відповідального ставлення до життя і здоров'я людини. Емпатія – здатність розуміти емоційний стан іншої людини, співпереживати, підтримувати морально. Емпатійне розуміння впливатиме на вибір слів і тон комунікації, а комунікація завжди впливає на рівень довіри.

На переконання А. Леухіної, «хороша комунікація будує довіру, погана – руйнує. Багато авторів погоджуються, що розуміти – це лише частина пазлу, важливо ще показувати це розуміння пацієнтові, щоб він відчував себе почутим і побаченим – це також сприяє налагодженню кращих і довірливіших відносин, що обов'язково відображається на клінічному результаті» [там само, с. 84].

Також спостерігаємо, що іноді у медичних працівників проявляється альтруїзм і готовність до самопожертви в екстремальних умовах професійної діяльності.

В. Мікаєлян наголошує на важливості культури професійного мовлення фахівця сфери охорони здоров'я для встановлення психологічного контакту та довірливих продуктивних відносин із пацієнтами та колегами [6]. Поважливе спілкування – це доброзичливість, терпимість, уважність, вміння слухати і говорити з урахуванням емоційного стану пацієнта.

4. Використання активних методів навчання (рольових ігор, тренінгів, стимуляційних ситуацій) дозволяє моделювати реальні комунікативні ситуації в роботі лікаря, розвиваючи у студентів вміння вирішувати конфлікти, проводити професійне консультування тощо.

До ефективних методів навчання, що реалізують особистісно-орієнтований підхід, належать:

- інтерактивні методи навчання (рольові ігри, тренінги, моделювання комунікативних ситуацій), що сприяють розвитку практичних навичок ведення ділового спілкування;
- метод кейс-стаді, що передбачає аналіз конкретних клінічних випадків із акцентом на комунікативні аспекти;
- проблемно-орієнтоване навчання, що стимулює критичне мислення та вміння приймати рішення у складних професійних ситуаціях;
- метод портфоліо, що забезпечує системне самооцінювання особистих і професійних досягнень студентів у галузі спілкування, «розвиненість комунікативних умінь (уміння працювати в малих групах, виступати з доповідями, вміння чітко й аргументовано викладати свою думку, грамотність в оформленні вирішення завдань, уміле використання графіків, діаграм, таблиць тощо; сформованість

писемної мови [13, с. 136];

– проєктна діяльність, орієнтована на індивідуальні або групові ініціативи щодо покращення комунікативної взаємодії в медичному середовищі.

Колектив авторів на чолі з Т. Ярмолою визначають, що «інтерактивні форми навчання і міжпредметна інтеграція – це важливі питання, що не втрачають своєї актуальності на сучасному етапі підготовки студентської молоді до обраної професії та є особливо важливими в здійсненні навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. Вони посилюють інтерес до навчання, розвивають творче, продуктивне мислення, вчать культурі спілкування, поліпшують міжособистісні взаємини [17, с. 195].

Серед форм організації освітнього процесу, які найбільшою мірою відповідають особистісним потребам студентів, варто виокремити тренінгові заняття, семінари-дискусії та круглі столи, майстер-класи за участю практикуючих лікарів, індивідуальне наставництво, цифрові освітні ресурси. Зупинимось на них детальніше.

Так, тренінгові заняття спрямовані на формування комунікативної компетентності, розвиток активного слухання, емпатії та толерантності. Семінари-дискусії та круглі столи, де студенти мають змогу висловлювати власні позиції, аналізувати етичні аспекти професійного спілкування. Майстер-класи за участю практикуючих лікарів, які демонструють приклади ефективної комунікації з пацієнтами. Індивідуальне наставництво сприяє глибшому особистісному розвитку через професійне спілкування з досвідченими фахівцями.

5. Рефлексія і саморозвиток: особистісно-орієнтований підхід передбачає активну участь самого студента в процесі формування навичок через самоспостереження, самооцінку, постановку особистих цілей у професійному розвитку. Як зазначають викладачі, «щоб навчити студентів самостійно працювати, ми формуємо в них прийоми навчальної діяльності за допомогою структурно-логічних схем, блок-схем, різноманітних алгоритмів, які не допускають хибних кроків; спільно з ними складаємо «правила» проведення спостережень, установлення діагнозу, призначення схем обстеження тощо.

Серед цих дій важливе місце посідає навчання студентів самоконтролю за своєю діяльністю. Як ми це здійснюємо? Перш за все, привчаємо їх систематично ставити собі запитання, починаючи із загальних: «Яка мета даної дії (Для чого я це роблю?)», «Чи правильно я чиню?» – і згідно з відповідями коригувати свою роботу. Далі навчаємо студентів оперувати теоретичними знаннями, а перевіряти свої дії – за допомогою аналогічних тестових завдань (зокрема, й за допомогою комп'ютерних програм)» [там само, с. 195].

Цифрові освітні ресурси та платформи дозволяють здійснювати рефлексивний аналіз ситуацій ділового спілкування за допомогою відеореєстрацій, блогів, електронних щоденників тощо. Наприклад, використання платформи Padlet та відеозапису ситуаційного моделювання за таким сценарієм: студенти медичного ЗВО беруть участь у рольовій грі та симуляції ситуації ділового спілкування між лікарем і пацієнтом. Пацієнт висловлює занепокоєння щодо побічних

ефектів призначеного лікування. Ситуація модерується викладачем і фіксується на відео. Далі робиться поетапний аналіз із використанням цифрових технологій: на першому етапі записується відеосценка, тобто фрагмент комунікації фіксується на відео для подальшого перегляду та аналізу. На другому – відбувається завантаження відео на навчальну платформу (наприклад, Moodle або Офіс-365). На третьому – перегляд і самоаналіз – студенти отримуть завдання за допомогою інтерактивного шаблону (наприклад, Google Forms або Microsoft Forms), де відповідають на запитання: «Яка була мета мого висловлювання?», «Чи було досягнуто взаєморозуміння?», «Що я сказав/ла би інакше?». На четвертому – відбувається колективне обговорення на Padlet або Miro, де кожний студент публікує короткий рефлексивний допис і має змогу прокоментувати відповіді інших студентів

групи. На п'ятому – студенти отримують зворотний зв'язок від викладача у вигляді аудіокоментаря або відеопояснення щодо найтипівіших помилок і позитивних прикладів. На останньому етапі відбувається повторне моделювання ситуації з урахуванням попередніх зауважень і вдосконалення навичок. Педагогічна цінність відеозапису ситуаційного моделювання полягає у розвитку критичного мислення і саморефлексії майбутніх лікарів, в активному залученні їх до аналізу власної комунікативної поведінки, у формуванні навичок конструктивного зворотного зв'язку, а також використанні цифрових інструментів для індивідуального навчання.

Наведемо приклад шаблону для рефлексивного аналізу ситуації ділового спілкування майбутнього лікаря, який можна використати у Google Forms, Microsoft Forms або як текстовий документ:

Шаблон для рефлексивного аналізу ситуації ділового спілкування майбутнього лікаря

- Загальна інформація:
Прізвище, ім'я _____
Дата _____
Тема ситуації _____
- Опис ситуації (коротко): (Опишіть зміст ділової комунікації, в якій ви брали участь – з ким, у якому контексті, яка була мета розмови) _____
- Ваші дії в ситуації: (Що саме ви сказали або зробили? Які фрази або жести використовували?) _____
- Оцінка власних комунікативних дій:
Що вдалося добре? _____
Які труднощі виникли? _____
Що б ви зробили інакше наступного разу? _____
- Взаємодія з партнером (-ами) по спілкуванню:
Чи було досягнуто взаєморозуміння? _____
Чи вдалося зберегти професійну етику, тактовність? _____
Як партнер відреагував на ваші слова/поведінку? _____
- Зворотний зв'язок (від викладача або групи): (заповнюється після обговорення або коментарів) _____
- Висновки:
Що я дізнався/дізналася про себе як майбутнього лікаря? _____
Над чим мені ще слід попрацювати? _____

Отже, поєднання сучасних методів і форм навчання, адаптованих до індивідуальних особливостей студентів-медиків, створює сприятливе середовище для цілеспрямованого формування культури ділового спілкування як важливого складника професійної підготовки майбутнього лікаря.

У **результаті нашого дослідження** нами визначено особистісно-орієнтований підхід у формуванні культури ділового спілкування майбутніх лікарів як педагогічну стратегію, що передбачає розвиток комунікативних навичок із урахуванням індивідуальних особливостей кожного студента-медика, його потреб, здібностей, мотивів і ціннісних орієнтацій; розглянуто основні аспекти впровадження особистісно-орієнтованого підходу в освітній процес закладів вищої медичної освіти: індивідуалізація навчання, розвиток

емоційного інтелекту, формування ціннісного ставлення до пацієнта.

Висновки з даного дослідження. На підставі нашого дослідження ми дійшли висновку, що застосування особистісно-орієнтованого підходу у формуванні культури ділового спілкування майбутніх лікарів є запорукою підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних до ефективної взаємодії як з пацієнтами, так і з колегами, на основі етичних норм, професійної відповідальності та глибокого розуміння людської природи.

Перспективами подальших досліджень є визначення критеріїв і показників на рівень сформованості культури ділового спілкування у майбутніх лікарів у закладах вищої медичної освіти.

Список використаних джерел

- Благодаренко Л. Ю., Грищенко Г. П., Ілут М. І. Методика застосування особистісно-орієнтованого навчання при проведенні занять з фізики. *Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики* : зб. наук, праць. Кривий Ріг: Вид. відділ НМетАУ, 2003. Вип. 3. С. 22–25.
- Закон України № 2145-VIII «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Колодницька О. Д. Комунікативна культура майбутнього лікаря. *Медична освіта*. 2021. № 2. С. 74–78. DOI: <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2021.2.12416>

4. Леухина А. Г. Людяність та емпатія в охороні здоров'я: посіб. для викладачів. Київ : Майстер книг, 2022. 365 с.
5. Мазайкіна І. О. Особистісно-орієнтований підхід до навчання у ВНЗ як запорука імплементації Закону «Про вищу освіту». URL: <https://dspace.vntu.edu.ua/123456789/3276>
6. Мікаєлян В. В. Формування професійно-мовленнєвої компетентності студентів медичного університету як запорука успішної медичної практики. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Педагогіка і психологія*. 2017. Вип. 52. С. 108–112. URL: <https://dspace.vntu.edu.ua/123456789/4195>
7. Муранова Н. П. Особистісно орієнтований підхід як методологічне підґрунтя доуніверситетської підготовки старшокласників. Нові технології навчання : зб. наук. праць. Київ : Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2014. Вип. 80. С. 222–225. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/23947>
8. Особистісно орієнтовані технології навчання і виховання у вищих навчальних закладах : [кол. монографія] / [В. П. Андрущенко, Н. О. Лівійська, Б. І. Корольов та ін.]; за ред. В. П. Андрущенко, В. І. Луговий; АПН України, Ін-т вищої освіти. Київ : Педагогічна думка, 2008. 254 с.
9. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя : монографія. 2-ге вид., доп. та перероб. Миколаїв, 2006. 272 с.
10. Письменна Н. Особистісно-орієнтований підхід у контексті гуманізації навчально-виховного процесу. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8, ч. 1. С. 250–254.
11. Прокопенко І. Ф., Євдокимов В. І. Особистісно орієнтоване навчання як інновація. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи* : зб. наук. пр. Харків, 2000. Вип. 13. С. 5–11.
12. Рибалка В. В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників : монографія. Київ, 1998. 160 с.
13. Романовський О. Г., Михайличенко В. Є., Грень Л. М. Педагогіка лідерства : монографія. Харків : НТУ «ХПІ», 2023. 423 с.
14. Руденко Ю. Ю. Роль особистісно орієнтованого навчання в процесі формування готовності до особистісного самовизначення майбутнього соціального педагога. *Наукові записки КДПУ. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 120. С. 286–292. URL: <https://dspace.cusu.edu.ua/handle/123456789/257>
15. Хлебнікова Т. М. Особистісно зорієнтований підхід до підвищення кваліфікації педагога. *Освіта дорослих : світові тенденції, українські реалії та перспективи* : монографія / Н. Г. Ничкало, Р. І. Черновол-Ткаченко, І. Ф. Прокопенко [та ін.] ; за заг. ред. Н. Г. Ничкало, І. Ф. Прокопенка; Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих ім. І. Зязюна НАПН України, Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків : Бровін О. В., 2020. С. 308–314. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/4846>
16. Хлебнікова Т. М. Організація особистісно зорієнтованого навчання в системі післядипломної педагогічної освіти : монографія. Харків, 2019. 128 с.
17. Ярмола Т. І., Ткаченко Л. А., Пустовойт Г. Л. Вплив інноваційних методів навчання і самостійної роботи на засвоєння знань студентами. *Інноваційні технології в організації самостійної роботи студентів медичних освітніх закладів* : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 23 березня 2017 р. Полтава, 2017. С. 194–196.
18. Яценко С. Л. Особистісно орієнтоване навчання: теоретичний та прикладний аспекти. *Проблеми освіти* : наук.-метод. зб. Київ, 2015. Вип. 85. С. 231–237.

References

1. Blahodarenko, L. Yu., Hryshchenko, H. P., & Shut, M. I. (2003). Metodyka zastosuvannya osobystisno oriientovanoho navchannia pry provedenni zaniat z fizyky [Methodology for applying personality-oriented learning when conducting physics classes]. In *Teoriia ta metodyka navchannia matematyky, fizyky, informatyky* [Theory and methodology of teaching mathematics, physics, computer science]: zb. nauk. prats (Is. 3, pp. 22-25). Kryvyi Rih: Vyd. viddil NMetAU [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy № 2145-VIII «Pro osvitu» [Law of Ukraine No. 2145-VIII "On Education"]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
3. Kolodnytska, O. D. (2021). Komunikatyvna kultura maibutnoho likaria [Communicative culture of the future doctor]. *Medychna osvita* [Medical education], 2, 74-78. DOI: <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2021.2.12416> [in Ukrainian].
4. Leukhina, A. H. (2022). Liudianist ta e mpatii v okhoroni zdorovia [Humanity and empathy in healthcare]: posibnyk dlia vykladachiv. Kyiv: Maister knyh [in Ukrainian].
5. Mazaikina, I. O. (2016). Osobystisno-oriientovanyi pidkhd do navchannia u VNZ yak zaporuka implementatsii Zakonu «Pro vyshchu osvitu» [A personally-oriented approach to higher education as a guarantee of the implementation of the Law "On Higher Education"]. Retrieved from <https://dspace.vntu.edu.ua/123456789/3276> [in Ukrainian].
6. Mikaelian, V. V. (2017). Formuvannia profesiino-movlennievoi kompetentnosti studentiv medychnoho universytetu yak zaporuka uspishnoi medychnoi praktyky [Formation of professional speech competence of medical university students as a guarantee of successful medical practice]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Pedahohika i psykholohiia* [Scientific notes of the Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University. Pedagogy and Psychology], 52, 108-112. Retrieved from <https://dspace.vntu.edu.ua/123456789/4195> [in Ukrainian].
7. Muranova, N. P. (2014). Osobystisno oriientovanyi pidkhd yak metodolohichne pidgruntia douniversytetskoii pidhotovky starshoklasnykiv [A personally oriented approach as a methodological basis for pre-university preparation of high school students]. In *Novi tekhnologii navchannia* [New learning technologies]: zb. nauk. prats (Is. 80, pp. 222-225). Kyiv: In-t innovatsiinykh tekhnologii i zmistu osvity MON Ukrainy. Retrieved from <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/23947> [in Ukrainian].
8. Andruttsenko, V. P., & Luhovy, V. I. (Eds.). (2008). Osobystisno oriientovani tekhnologii navchannia i vykhovannia u? vyshchykh navchalnykh zakladakh [Personally oriented technologies of teaching and education in higher educational institutions]: [kol. monohrafiia]. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
9. Piekhot, O. M. (2006). Osobystisno oriientovane navchannia: pidhotovka vchytelia [Person-centered learning: teacher training]: monohrafiia. Mykolaiv [in Ukrainian].
10. Pysmenna, N. (2013). Osobystisno-oriientovanyi pidkhd u konteksti humanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu [Person-centered approach in the context of humanization of the educational process]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia* [Problems of training a modern teacher], 8, 1, 250-254 [in Ukrainian].
11. Prokopenko, I. F., & Yevdokymov, V. I. (2000). Osobystisno oriientovane navchannia yak innovatsiia [Person-centered learning as an innovation]. In *Zasoby navchalnoi ta naukovu-doslidnoi roboty* [Educational and research tools]: zb. nauk. pr. (Is. 13, pp. 5-11). Kharkiv [in Ukrainian].
12. Rybalka, V. V. (1998). Osobystisnyi pidkhd u profilnomu navchanni starshoklasnykiv [A personalized approach in specialized education of high school students]: monohrafiia. Kyiv [in Ukrainian].
13. Romanovskiy, O. H., Mykhailychenko, V. Ye., & Hren, L. M. (2023). Pedahohika liderstva [Pedagogy of leadership]: monohrafiia. Kharkiv: NTU «KhPI» [in Ukrainian].
14. Rudenko, Yu. Yu. (2013). Rol osobystisno oriientovanoho navchannia v protsesi formuvannia hotovnosti do osobystisnoho samovyznachennia maibutnoho sotsialnoho pedahoha [The role of personally oriented learning in the process of forming readiness for personal self-determination of a future social educator]. *Naukovi zapysky KDPU. Pedahohichni nauky* [Scientific notes of the Kyiv Polytechnic University. Pedagogical Sciences], 120, 286-292. Retrieved from <https://dspace.cusu.edu.ua/handle/123456789/257> [in Ukrainian].
15. Khlebnikova, T. M. (2020). Osobystisno zoriientovanyi pidkhd do pidvyshchennia kvalifikatsii pedahoha [A personally oriented approach to teacher professional development]. In N. H. Nychkalo, & I. F. Prokopenko (Eds.), *Osvita doruslykh : svitovi tendentsii, ukraiynski realii ta perspektyvy* [Adult education: global trends, Ukrainian realities and prospects]: monohrafiia (pp. 308-314). Kharkiv: Brovin O. V. Retrieved from <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/4846> [in Ukrainian].
16. Khlebnikova, T. M. (2019). Orhanizatsiia osobystisno zoriientovanoho navchannia v systemi pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity [Organization of personally oriented training in the system of postgraduate pedagogical education]: monohrafiia. Kharkiv [in Ukrainian].
17. Yarmola, T. I., Tkachenko, L. A., & Pustovoyt, H. L. (2017). Vplyv innovatsiinykh metodiv navchannia i samostiinoi roboty na zasvoiennia znan studentamy [The impact of innovative teaching methods and independent work on students' knowledge acquisition]. In *Innovatsiini tekhnologii v orhanizatsii samostiinoi roboty studentiv medychnykh osvithnykh zakladiv* [Innovative technologies in organizing independent work of students of medical educational institutions]: materialy naukovu-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu (pp. 194-196). Poltava [in Ukrainian].
18. Yatsenko, S. L. (2015). Osobystisno oriientovane navchannia: teoretychni ta prykladnyi aspekty [Person-centered learning: theoretical and applied aspects]. In *Problemy osvity* [Education problems]: nauk.-metod. zb. (Is. 85, pp. 231-237). Kyiv [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 21.05.2025